

OLYMPISMUS

O smyslu olympijských her

Při nedávném výlevu na adresu olympijských her a sportu vůbec (K. Steigerwald Olympijské hry nemají smysl. Nejen v Česku. Dnes, 13. prosince 2007) jeho autor pravděpodobně nezaregistroval - nebo možná úmyslně a účelově přehlédl - že pro někoho sice podivným, avšak přesto reálným a typickým symptomem moderní doby je, že četná velká a spontánní lidská shromáždění se scházejí při sportovních příležitostech. Sportovní zpravodajství má zvláštní místo v médiích. Jména sportovních hvězd jsou lidem často známější, než jména politiků, umělců, vědců. Mnoho lidí provozuje na různých úrovních sport aktivně, mnoho sport pasivně sleduje. Toto a další jsou fakta, sport v současném světě se bez ohledu na to, jak se k němu kdo stavíme stal nepřehlédnutelným veřejně uznávaným společenským fenoménem, jehož postavení s větší či menší nevolí pozorují mnozí z těch, kdo vyznávají jiné preference.

Nebude proto možná od věci podívat se na fenomén sportu a olympismu jinak a méně povrchněji, než se obvykle veřejnosti předkládá. Tím spíš, že mnohé nedávné vzrušené diskuze o kandidatuře Prahy na pořádání olympijských her se odvíjejí většinou v rovině „ hry jako účetní operace“, tj. „kolik to bude stát“, „jaký to přinese finanční efekt“. Jako červená niť se v diskuzích vine teze, že plánované zisky jsou jedním z nejsilnějších magnetů, jak pro jejich uspořádání získat veřejnost a soukromé subjekty. S udivující vehemencí se vnucuje názor, že v tržní společnosti to snad ani jinak být nemůže. Pozornost se koncentruje na význam ekonomický, propagační, politický. To je ovšem pouze jedna strana olympijských her.

Olympijské hry znamenají ve světě významnou sportovní a společenskou událost. Nejen událost, nabízející napínavou zábavu, ale i – což mnozí v souvislosti s proměnami současného světa přehlížejí - jako symbol určité myšlenky, olympijské myšlenky.

Označení „olympijská myšlenka“ se všeobecně používá jako zkratka pro celý komplex myšlenek, ideálů, které vymezují olympijské hnutí. Např. ideál člověka duchovní, fyzické, duchovní a morální vyváženosti, snaha po sebezdokonalování, fair play (sport jako „škola praktické rytířskosti“), účast ve sportu jako právo člověka bez jakékoliv diskriminace, sport jako součást národních kultur, olympijské hry jako setkání, symbolizující kromě výkonů také světovou solidaritu, toleranci, mírovou existenci. S takovými ideály, přišel, jak známo, koncem 19. století Francouz Pierre de Coubertin. Přitom natolik realisticky věděl, že samotné myšlenky nemají takovou propagační sílu, aby se olympismus stal světově známým. K tomu měly sloužit co možná nejpůsobivější olympijské hry, nikoliv jako megashow v podnikatelském smyslu, ale sportovní svátek celé planety, vzdávající hold celku světa.

OLYMPISMUS

Olympijské myšlenky se s velkou působností zjednodušeně vyjadřují symboly a ceremoniály olympijských her, což umožňuje široké mezinárodní pochopení bez ohledu na geografickou příslušnost, kulturu, vzdělání aj.

Hlavní symbol, který je s to identifikovat 90% obyvatel planety, tvoří pět vzájemně propletených kruhů, symbolizujících svět spojovaný olympijskou myšlenkou. Heslo s krédem „Citius, Altius, Fortius“ (rychleji, výše, silněji) vyjadřuje poselství ke všem, kdo náleží k olympijskému hnutí: usilovat o neustálý pokrok, vyniknout v souladu s duchem olympismu. V lidském životě zaujímal vždy důležité místo oheň, stával se obrazem podstaty, byl s to vyjádřit hluboké city. V řadě interpretací oheň stoupá vzhůru jako naše myšlenky, vzdoruje větru, jako by chtěl bojovat za svá práva, dým připomíná lidskou duši. Pohled do ohně navozuje snění, inspiruje k myšlenkám. Symbolizuje naději, která lidi spojuje, obraz vítězství, ducha, světlo pro všechny. Toto vše symbolizuje také olympijský oheň, zažehovaný v antické Olympii slunečními paprsky.

Olympijská štafeta, transport ohně pochodní vyjadřuje poselství generací, přenos ohně z generace na generaci, nejmladší nesou naději lidskosti. Zapálení ohně v dějišti her je součástí zahajovacího ceremoniálu, kde zaznívá olympijská hymna, oheň plane po celou dobu her a uhasíná v závěru her. K novějším symbolice her patří také maskoti olympijských her. Grafické nebo trojrozměrné, více či méně zdařilé umělecké ztvárnění nejčastěji zvířat, ale i předmětů, zprostředkovává národní tradici hostitelské země. Symbolika se výrazně uplatňuje také v samotných emotivních ceremoniálech, především při zahájení a zakončení her, při rozdělení cen.

Olympismus neznamená jakýkoliv sport, nýbrž sport, založený na výkonu a soutěživosti, na zásadách čestného jednání, korektnosti a internacionality, sport, který je šlechetný a estetický. Měly ho reprezentovat slavnosti olympijských her svým poselstvím – sportovci jako vyslanci idejí - do celého světa. Podle Coubertina *„Olympijské hry nejsou pouhým komplexem světových šampionátů, jimž dominuje myšlenka dosažení nejlepšího výkonu. Jsou něčím jiným, něčím nad tím. Jsou čtyřletým svátkem mládeže celého světa, svátkem jara lidství. Takto oslavuje svůj nástup každá mladá nově přicházející generace, vyjadřující olympijskými hrami svou radost, víru v budoucnost, ambice a vůli jít vzhůru, dál.“* Může to znít pateticky, my dnes už takovou vznešenost či lidskost neznáme, k životu ji nepotřebujeme? Původní Coubertinovy formulace myšlenek byly postupně aktualizovány a doplňovány, zásadním způsobem se však neměnily. Jsou tyto ideje či spíše vize pro současný svět - kdy vše je každodenně profánní, trh se stal modlou – nepotřebné? Brněnský student Arnošt Svoboda v této souvislosti nedávno napsal (Koho ještě dojíhá olympiáda DNES 29.9.2007): Pro mnoho lidí – aktivní provozovatelů i diváků - sport byl, je a bude vzrušujícím estetickým a etickým zážitkem – a to je dobře. Myšlenka olympismu je sice krásná a vznešená, ale v současném světě nerealizovatelná. Chce se mi dodat: Je to vina myšlenky?

OLYMPISMUS

Spíše nikoliv. Člověk potřebuje k naplnění života i něco, co je vznešené, posvátné, zahlédnout i to, co se nedá vyrobit a koupit. Chybí přesah, transcendence, které se kdysi říkalo zbožnost.

Pragmatická současnost přináší mj. hodnotovou konfúzi, přesvědčení, že každý může vyznávat jen ty své hodnoty, tedy svobodě čehokoliv. Mnozí se v tom ztrácejí, době přestávají rozumět, zdá se zmatená a podivná, vnitřní vyprahlost vede nezdědky k útěku „bezpečí sekt, drog, alkoholu“ atd. I olympijské hry mohou být proto příležitostí k lidskému zastavení, vytržení, k prožitku něčeho vyššího. Můžeme olympijským hrám podsouvat ekonomické cíle nebo politické účely. Přes to všechno zde zůstává ten jedinečný apel antického Řecka k transcendování do vznešeného horizontu, svátečního obzoru, jenž není ani náboženský ve smyslu současných církví, ani politický ve smyslu současného rozložení mocenských sil, jenž není v prvním plánu veden snahou zbohatnout a podnikat.

K pochopení olympismu patří také zvláštní uznání mimořádných výkonů. Vysoká sportovní úroveň přesvědčuje z kulturního hlediska nejen sama sebou, ale chrání současně před provinční malostí. Proto také vysoké výkony ve sportu – stejně jako v hudbě, tanci, baletu nebo malířství – svým způsobem smysluplné a inspirativní, jsou výrazem dosahování lidských možností. Ve srovnání s jinými oblastmi života se tak děje výslovně pod kontrolou pevně stanovených pravidel. Ve sportu není dovoleno všechno, co by bylo možné, v rámci pravidel nemá ovšem sport hranic. A v tom je právě jeho zvláštní půvab, někdy i jeho nezměrnost, avšak zároveň i jeho autenticita. Uplynulo více jak sto let moderních olympijských her, jejich existenci dnes vzal svět na vědomí. Coubertin chtěl změnit postoj veřejnosti a každého jednotlivce k tělesným cvičením, ke sportu. Chtěl zvýšit jejich společenskou prestiž, učinit z nich nezbytnou součást života každého jednotlivce a zpětně je využít k formování životních postojů a názorů, věřil, že olympismus přispěje k budování lepšího světa. Byl Coubertin snílek?

Mezi ideálem a skutečností není však vždy shoda, naznačil to v samotných počátcích již Pierre de Coubertin: „Sport může mít blahodárný či škodlivý vliv. Záleží na tom, jak se k němu postavíme, jaké mu dáme zaměření. Může vyvolat nejušlechtlejší touhy, ale i nejnížší pud, může rozvíjet smysl pro čest a spravedlnost, ale také chamtivost. Může být rytířský i zkažený. Sportu můžeme použít k upevňování míru stejně dobře jako k přípravě války“. Ano, víme, a stále musíme mít na paměti, že sport představuje příležitost k výchově, ale i k obchodu, přináší radost i uspokojení, ale také smutek a zklamání, nabízí volnost i přátelství, avšak i odříkání a nevraživost.

Zrod olympismu koncem 19. století byl důsledkem společenského vývoje i rozvoje sportu té doby v různých zemích i v mezinárodním měřítku, doznávaly zde ještě ideály renesance a osvícenství. V nových podmínkách se rozvíjel sport, v olympismu našel vhodnou půdu rozkvětu, olympismus pak ve sportu našel skvělý prostředek svého naplnění: rytířské sportovní soutěžení, vzájemná úcta a uznávání, účast výše než vítězství, helénský ideál kalokagathie, pomocí sportu sbližovat národy bez

OLYMPISMUS

ohledu na příslušnost rasovou, politickou, náboženskou či jinou. I když se od dob zakladatele her mnohé změnilo, tyto záměry byly a jsou vysoce politické a prospěšné všem. Coubertinova vize, ve světle problémů dnešního i budoucího světa, neztratila nic na svém univerzálním významu.

Olympijské hry zůstávají i v současnosti velkým světovým svátkem sportu, přátelství a míru, jsou nejviditelnější projevem olympismu, provází je velký mediální a divácký zájem. Hry nejsou jedním ze sportovních podniků, nejsou ani součtem světových šampionátů, od jiných akcí se liší komplexností sportovního programu. Vysoko se hodnotí vítězství, ale oceňuje se i účast. Je nepochybné, že OH i dnes vytvářejí trvalejší sportovní, výchovné i kulturní hodnoty, úspěšně přispívají k demokratizaci mezinárodní politiky, vztahům mezi národy, pomáhají eliminovat rasovou i sociální nesnášenlivost, podněcují umění, jsou jistým vzorem. Olympionik je nejen soutěžící, ale je sportovním a kulturním vyslancem své země. Olympijské hnutí do jisté míry působí na upevnění míru, ale přirozeně nenahrazuje zodpovědnost politických a sociálních sil. Olympismus je více než jen sport, je také spiritualitou, filosofií, směřující k tomu, aby sport byl skutečnou kulturní výzvou a byl jako obecná součást života srovnatelný s jinými formami kultury. Má duchovní obsah, hlubší propojení na výchovu, kulturu, humanismus. Naplnil se tak sen jejich zakladatele, který věřil, že prostřednictvím her se ideje olympismu dostanou do širšího povědomí.

Mezinárodní olympijské hnutí dnes sdružuje organizace, sportovce a další osoby, které souhlasí s Olympijskou chartou. Od skromných počátků koncem 19. století je to dnes 205 Národních olympijských výborů, z nichž drtivá většina se dobrovolně zúčastňuje OH (naposledy v Aténách 2011) a velká část ZOH (naposledy v Turíně 80). Olympijské hnutí je celosvětovou záležitostí. Historie i současnost novodobého olympismu dokazuje, že přes četné problémy a krize je olympijské hnutí životaschopné.

Přesto se může zdát, že původní vize nebyla zcela naplněna, zájem o výkon a politický či ekonomický prospěch mnohdy vítězil a vítězí někdy i dnes nad ideovými základy olympismu. Některé symptomy současného sportu i olympismu vedou proto i k úvahám o tom, že olympismus se oslabuje, a že se stále více prosazuje pragmatické pojetí sportu.

V průběhu 20. století se sport nejen rychle šířil, ale také přizpůsoboval ekonomickým, kulturním a sociálním podmínkám vývoje. Vnější podmínky, za nichž mají být dnes hodnoty olympismu realizovány, jsou stále obtížnější. Proměny se tedy dotýkají i sportu – jeho organizace, obsahu, hodnot, funkcí, podmínek. Sport ovlivňuje např. změna životního režimu, demokratizace, konzumní orientace společnosti, komercializace, medializace, vzájemné pronikání kultur, demografický vývoj, globalizace aj. Většinou nejde o vlivy, působící jen ve sportu, ale ve sportu nacházejí často příznivé uplatnění.

OLYMPISMUS

Zatímco v tradičním pojetí jsou hodnoty sportovního výkonu spojovány se dlouhodobým rozvojem sportovce (jeho těla, psychiky i morálky), pod vlivem hlavně vrcholového sportu se vyzdvihují někdy jiná kritéria. Např. výkony sportovců se hodnotí pouze úspěšností v soutěžích, přinášející zisk. Změna hodnot se může projevit i snahou po dosažení úspěchu za každou cenu (nepřiměřenou aktivitou, využíváním nedovolených podpůrných prostředků, včetně drog), účelovým porušováním pravidel (podvody, faulování, simulování), využíváním různých možností k ovlivňování výsledků (uplácení, podvádění, cítí-li se jedinec jako součást obchodní atmosféry, nemusí se mu zdát nic neobvyklého prodat vítězství za patřičnou sumu peněz).

Nelze neregistrovat i vliv sdělovacích prostředků, které soustřeďují pozornost veřejnosti především na vrcholový sport a sport profesionální (v němž se prezentuje hlavně role peněz) a na doprovodné, z věcného hlediska však nepodstatné aspekty (přestupy, aféry aj.). Koncentrace na senzační a zdánlivě atraktivní témata odvádí veřejnost od vlastních hodnot sportu. Důsledkem je oslabení fair play a devalvace chování sportovců, ale následně i všech dalších osob se sportem jakkoliv spojených. Býváme svědky korupce, egoismu, intolerance, nezdravé agresivity, nadřazenosti, narcismu apod. Zprostředkovaně to formuje názor na sport a jeho společenský profit a konečně i na olympijské hry. Také pro sport je určující vývoj společenský. O tom, jaký sport je a bude, mohou proto rozhodnout jeho aktéři pouze do určité míry. Vnější vlivy, které vstupují do sportu bývají mnohdy silné.

Bylo by dobře, kdybychom naslouchali i hlasům, volajícím po etickém „probuzení“ sportu. To je však téměř nemožné pouze v rámci sportu, není-li to přijímáno i jinde ve společnosti. Uznávání a šíření principů olympismu by v tom mohlo významně pomoci. Znamená to znovu se obracet k základním hodnotám olympismu, propagovat a prosazovat je ve sportu. Tyto hlasy ovšem nejsou v pragmatické společnosti příliš vítány. Naopak existují (objevovaly se už od samotného zrodu moderních her) i hlasy pohlížející na olympismus jako neplodný a brzdící idealismus. Antické olympijské hry se konaly více než tisíc let. Také moderní olympismus se dosud dožil více jak stoleté historie. Jeho vývoj, a poslední léta zvláště, však ukazují, že ideje a principy olympismu neplatí automaticky, ale že je nezbytné o pozitivní sport je třeba bojovat. Nejen lidé, kteří sport provozují, ale také sportovní instituce, národní a mezinárodní organizace nesou odpovědnost za uchování myšlenky fair play, rovnosti příležitostí, za zachování respektu a tolerance a tím za rozvoj eticky založené sportovní kultury. Jejich pozice ovšem nejsou snadné. Prosazují-li se ve sportovních činnostech prvky (např. určující vliv peněz, bulvární medializace) původnímu smyslu sportu (překonávání sebe sama) vzdálené, zasluhují tyto proudy tím větší uznání a podporu.

Více jak sto let novodobé historie prokázalo životaschopnost olympismu. Rozšířil se po celém světě, postupně byl akceptován jako základní filosofie novodobého sportu vůbec, přihlásila se k němu většina sportovních odvětví a jejich federací, a tím

OLYMPISMUS

významně přispěl k povýšení sportu na plnohodnotnou součást společenského života.

Tato snažení, iniciativy, aktivity, opatření atd. sledují humánní cíl – prostřednictvím sportu přispět k tomu, že člověka dokáže sladit jednotu těla a ducha, kvalitně a morálně žít, rozvíjet kulturní dědictví a ve světě prosazovat nastolení míru, přátelství, spolupráce, rovnosti a svobody. Lze tedy říci, že olympismus je vlastně součástí širšího proudu současných světových institucí, které se dlouhodobě zabývají společenskými otázkami, jako např. UNESCO, ale i OSN.

OH zůstávají v současnosti světovou sportovní událostí číslo jedna. Za uplynulých 20 let doznaly OH nejen velkého rozmachu a světové popularity, ale současně došlo k nárůstu počtu účastníků, nároků na jejich organizaci a ke zvýšení nákladů. Přitom už v roce 1911 Pierre de Coubertin prohlásil, že „by byla velká škoda, kdyby náklady, často přehnaně vysoké během nedávných Olympiád, v budoucnosti odradily některé země od kandidatury na pořádání olympijských her.“ Vedle mezinárodního terorismu je jejich velkým problémem dnes gigantismus. V tomto směru přetrvává řada otázek: redukovat olympijský program, kapacitu zařízení, nákladů na technologii, snížit počty akreditovaných novinářů, tradiční versus nové sporty?

Rozsah OH znovu dostal do centra pozornosti olympijského hnutí. Zvláště předseda MOV J. Rogge vyjádřil odhodlání omezit rozsah a složitost her, zachovat hry takové, aby zůstaly hlavním a jedinečným setkáním sportovců celého světa a nebyly vystaveny jakýmkoliv pochybnostem. Je třeba zachovat podmínky, které dovolují sportovcům dosahovat nejlepších výsledků a zajistit specifickou atmosféru her a současně umožnit médiím pokrývat soutěže a informovat o nich svět. Jako odpovědná organizace chce MOV bdít nad tím, aby pořadatelská města a jejich obyvatelé měly prospěch ze zařízení, infrastruktury, prostředí a zkušeností. Větší neznamená ještě lepší, a nadbytek výdajů nezaručuje nutně lepší kvalitu.

Zájem o olympijské hry – aktivních sportovců, ale i diváků, ekonomiky, médií, politiky a v neposlední řadě i četných kandidátských měst – neupadá. Hry dávají prostor k propagaci myšlenek olympismu a velkolepé demonstraci olympijských tradic, principů a symbolů doslova před celým světem, dokáží hluboce, racionálně i emocionálně působit na světovou veřejnost. Pokud se nezpronevří svému poslání a podaří se je chápat a organizovat nikoliv jen jako událost, nabízející napínavou zábavu, jako ekonomickou kategorii, ale i jako symbol určité myšlenky, zůstanou perspektivní i pro budoucnost. Neprosadí-li se, resp. zmizí-li takové pojetí, OH se změní na degenerativní megashow, která stojí velké peníze a mimo nadšení jedněch vyvolává odpor druhých. Zvláštnost a síla olympismu spočívá mj. ve schopnosti - ve světě možných desiluzí a ztrát orientace v provozování sportu - zprostředkovat a přesvědčit novou a časově přiměřenou interpretací olympijské hodnoty: totiž pěstovat sport jako kulturní statek se spolehlivou a závaznou morálkou.

OLYMPISMUS

(Autor: Josef DOVALIL, publikace DOVALIL, J. O smyslu olympijských her a sportu vůbec. Olympijská knihovnička č. 43, Praha 2008.)